

Реформування системи професійно-технічної освіти в Україні

У статті проведено аналіз елементів системи професійно-технічної освіти в Україні.

Ключові слова: професійно-технічна освіта, система професійно-технічної освіти.

В статті проведено аналіз елементів системи професійно-технічного образования в Україні.

Ключевые слова: профессионально-техническое образование, система профессионально-технического образования.

Постановка проблеми. Професійно-технічна освіта (далі – ПТО) є важливим елементом економічного розвитку держави. Реформування ПТО набуває актуального значення в умовах посткризового стану економіки держави. Спеціалісти, яких готують в професійно-технічних навчальних закладах (далі – ПТНЗ), повинні допомогти Україні якнайшвидше подолати наслідки фінансової кризи та стимулювати подальший розвиток країни.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. При написанні статті використовувалися всі відкриті джерела мережі Інтернет, що дало змогу проаналізувати сучасний стан системи ПТО в Україні та запропонувати способи її подальшого розвитку. Були використані матеріали власного дослідження та інформаційно-аналітичні матеріали Міністерства освіти і науки, молоді та спорту.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Недосконалість системи ПТО призводить до гальмування процесів економічного розвитку держави, в той час як її реформування є однією з найактуальніших проблем в Україні. Тривалий час йде дискусія щодо способів і методів реформування, демократизації форм управління системою ПТО.

Мета статті – сформулювати рекомендації щодо розвитку системи ПТО в Україні.

Виклад основного матеріалу. Система ПТО як складова всієї системи освіти країни має відігравати вирішальну роль у забезпеченні економічного розвитку та задоволенні потреб громадян у професійній сфері в будь-якій країні світу.

ПТО є фундаментальним елементом для генерації покоління кваліфікованих фахівців різних спеціальностей та профільованих. Важливість ПТО як галузі освітньої системи пояснюється широким ринковим попитом на фахівців робітничого напрямку. Близько тисячі ПТНЗ, які знаходяться під підпорядкуванням Міністерства освіти і науки, молоді та спорту, здійснюють освітню діяльність в Україні та навчають майже півмільйона учнів.

За словами міністра освіти і науки, молоді та спорту Д.В. Табачника, удосконалення ПТО шляхом модернізації системи її управління, оптимізація мережі навчальних закладів, створення сучасних регіональних навчально-практичних центрів відповідного галузевого спрямування, підвищення престижності робітничих професій є пріоритетними напрямками реформування освітньої системи в цілому [1].

Державна політика у сфері професійно-технічної освіти спрямована на її розвиток та вдосконалення. Для цього було прийнято законотворчі ініціативи та проведено заходи, головною метою яких є реалізація запланованих програм. Зрозуміло, що система ПТО потребує модернізації. Постановою Кабінету Міністрів України від 13.04.2011 №495 було прийнято та затверджено Державну цільову програму розвитку професійно-технічної освіти на 2011–2015 роки (далі – Програма), яка передбачає виділення фінансування в розмірі понад 3,5 млрд. грн.

Метою Програми є створення сприятливих умов для якісної підготовки робітничих кадрів згідно з пріоритетами державної соціально-економічної політики, орієнтованої на задоволення потреб особистості, суспільства і держави, а також забезпечення рівного доступу до професійно-технічної освіти. Основними завданнями програми є: створення умов для здобуття ПТО належної якості; удосконалення механізму управління ПТО та її фінансового забезпечення; збалансування ринку праці та ринку освітніх послуг; оновлення нормативно-правової бази професійно-технічної освіти; відновлення престижності робітничих професій у суспільстві шляхом профорієнтаційної роботи з населенням; створення соціальної реклами престижності робітничих професій [2].

Позитивні результати дало інноваційне удосконалення системи професійно-технічної освіти. Національна рамка кваліфікацій стала органічним продовженням процесу реформування української системи ПТО та впровадження і розвитку кваліфікацій в державі. Одним з основних завдань її прийняття є узгодження всіх майбутніх галузевих та міжгалузевих кваліфікаційних рамок і професійних стандартів. Ефективність роботи була перевірена та оцінена європейськими освітніми установами, Радою Європи і відповідає європейським стандартам.

Потреби ринку праці є одним із головних стимуляторів модернізації професійно-технічної освіти. Важливо усвідомлювати, що для їх задоволення необхідно не тільки забезпечити достатнє фінансування та ефективний інституційний механізм управління системою освіти, а й створити умови для співпраці всіх суб'єктів освітнього процесу. Для того щоб освіта була дійсно квитком у майбутнє для людини, вона має

максимально забезпечити здобуття професійних навичок, затребуваних на ринку праці.

Ураховуючи постійно зростаючу динаміку розвитку технологій, для забезпечення зазначеної мети необхідно залучити до освітнього процесу роботодавців – як силу, що формує попит на ринку праці.

В Європі така система практикується вже досить давно. З 2003 року у Великобританії діє Рада з національних професійних стандартів. Рада координує складну систему розробки сучасних стандартів. На сьогодні зазначена система описала більш ніж 50 тис. одиниць професійних стандартів [3].

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, враховуючи міжнародний досвід, при розробці НРК та нових стандартів професійно-технічної освіти активно залучає до процесу розробки роботодавців.

За їхньої безпосередньої участі вже розроблено 34 державні стандарти, які були затверджені в 2011 році та направлені на професії, що користуються попитом. У розробці стандартів активну участь брали науковці, які визначали кваліфікаційні вимоги для кожної професії. Співпраця науковців і роботодавців стала важливим елементом забезпечення ефективності стандартів. Кожен здійснював свій внесок, спираючись на власний досвід і потреби. Яскравим прикладом їхньої співпраці став новий державний стандарт з професії «Зварник», який було розроблено спільно з Інститутом електрогазозварювання ім. Є.О. Патона Національної академії наук України. Робота з розробки та затвердження нових державних стандартів продовжується. На стадії розроблення знаходяться ще понад 60 державних стандартів з актуальних на ринку праці професій. «Деревообробник будівельний», «Верстатник широкого профілю», «Опоряджувальник будівельний», «Оператор інформаційно-комунікаційних мереж» – ці та інші стандарти проходять апробацію. У кожному укрупнену професію увійшли від трьох до п'яти монопрофесій.

Проводиться ефективна соціальна співпраця між різними суб'єктами професійно-технічної освіти. Зокрема, вже сьогодні на базі ПТНЗ функціонує 24 навчально-практичних інноваційних центри з впровадження будівельних технологій компанії «Хенкель Баутехнік Україна», 13 центрів компанії «Кнауф Маркетинг Україна».

Ще одним кроком покращення роботи системи професійно-технічної освіти стало відкриття Центру навчання кваліфікації «укладальник підлогових покриттів», який функціонує на базі Київського професійно-педагогічного коледжу імені Антона Макаренка. Центр створено за ініціативи концерну UzintAG (ФРН), Міністерства з економічної співпраці і розвитку Федеративної Республіки Німеччини, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Державна програма розвитку професійно-технічної освіти, розроблена терміном на п'ять років, передбачає виділення фінансування в розмірі п'яти мільярдів гривень. Основним напрямом реформування професійно-технічної освіти є залучення роботодавців до участі в замовленні і формуванні нав-

чальної програми робітників. Для цього Міністерство освіти і науки, молоді та спорту готує договори між великими підприємствами і професійно-технічними училищами, які випускають спеціалістів за спеціальностями, на яких спеціалізуються організації. Саме підприємства мають вирішувати, які професії є найбільш затребуваними, скільки часу необхідно навчати спеціалістів, і відразу забирали їх до себе на практику.

Хоча Програма і передбачає виділення значного фінансування з бюджету, направлена на зміцнення навчальної бази професійно-технічних навчальних закладів і фінансується державою, але підготовка кадрів буде здійснюватися на основі державно-приватного партнерства. Також передбачається пропонування різних модулів підготовки. Якщо, наприклад, раніше кожен студент ПТНЗ навчався три роки, зараз пропонуються різні модулі: шість, вісім, дванадцять, вісімнадцять, двадцять чотири і тридцять шість місяців. Підвищити якість підготовки кадрів іншим способом, без залучення підприємців, не видається можливим.

Основними аспектами змін, що стосуються професійно-технічної освіти та мають сприяти позитивним зрушенням, є:

- оновлення змісту ПТО, визначення державних вимог щодо її якості та обсягу на рівні світових досягнень науки, техніки, технологій і передового досвіду – визначення науково обґрунтованої номенклатури професій відповідно до нових соціально-економічних і культурно-освітніх проблем та у створенні державних стандартів професійно-технічної освіти;

- оптимізація мережі ПТНЗ та структури підготовки фахівців – визначення тенденцій потреби у кадрах за професійними спрямуваннями і рівнем кваліфікації, аналіз потенціалу ПТНЗ тощо;

- удосконалення і демократизація форм управління професійно-технічною освітою – вдосконалення управління системою ПТО, впровадження нових сучасних механізмів управління;

- створення правової бази взаємовідносин професійно-технічних навчальних закладів та замовників підготовки робітничих кадрів – надання пільг підприємствам, організаціям, установам, які беруть активну участь у професійному навчанні, виділяють відповідні кошти, матеріальні цінності на розвиток професійно-технічної освіти;

- розвиток професійно-технічних навчальних закладів різних типів – створення нормативно-правової бази та організаційно-педагогічних засад діяльності нових типів ПТНЗ, впровадження ступеневої системи професійно-технічної освіти;

- участь професійно-технічних навчальних закладів у реалізації Державної програми зайнятості населення – розроблення та впровадження правової основи і механізмів працевлаштування випускників ПТНЗ, організація своєчасного методичного забезпечення професійної підготовки та перепідготовки незайнятого населення;

- фінансове та матеріально-технічне забезпечення потреб професійно-технічної освіти – розроблення нормативів матеріально-технічного забезпечення, зміцнення мате-

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

ріально-технічної бази, розроблення механізмів самофінансування;

- кадрове забезпечення професійно-технічної освіти – узгодження відповідно до потреб системи підготовки інженерно-педагогічних кадрів, розробка і впровадження нових механізмів у системі підвищення кваліфікації кадрів;

- наукове забезпечення професійно-технічної освіти – впровадити цільове фінансування науково-дослідних та експериментальних робіт з актуальних проблем професійно-технічної освіти;

- створення правової бази професійно-технічної освіти – розробити (оновити) та впровадити систему нормативних документів щодо організації та здійснення підготовки кваліфікованих робітників [4].

Робота системи ПТНЗ поліпшується. У 2012 році вперше сформовано держзамовлення на підготовку робітників високого рівня кваліфікації з технологічно складних і наукоємних професій та спеціальностей з отриманням освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста – всього на 4,6 тис. осіб. Українським підприємствам потрібні висококваліфіковані працівники, тому на ринку праці користуються попитом не лише спеціалісти вузького профілю, а й робітники, які володіють кількома професіями.

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту своїм наказом затвердило Положення про навчально-практичний центр (за галузевим спрямуванням) ПТНЗ. Завдяки роботі даного центру реалізовуватимуться завдання щодо впровадження в навчально-виробничий процес сучасних методик навчання, технологій, обладнання, інструментів і матеріалів. Також поліпшиться якість професійної підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів, забезпечиться більш ефективно виробниче навчання [5].

Необхідною зміною є підвищення престижності робітничих професій і формування показників якості підготовки випускників. Значущим елементом є проведення конкурсів фахової майстерності серед учнів і педагогічних працівників ПТНЗ.

Змінилися правила прийому до всіх навчальних закладів. Це стосується насамперед термінів подачі документів та заяв абітурієнтами. Цьогоріч у зв'язку з прийняттям закону, що стосується мов національних меншин, навчальним закладам дозволено опубліковувати Правила прийому після прийняття місцевою владою відповідного рішення, не тільки державною мовою, а й іншими мовами [6].

Проект концепції розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010–2020), розроблений Головним управлінням освіти і науки Дніпропетровської ОДА, забезпечує:

- оновлення державної політики в галузі освіти шляхом розроблення та введення в дію нормативно-правових актів у сфері професійної освіти;

- створення цілісної, гнучкої і відкритої системи професійної освіти та навчання робітничих кадрів;

- перехід на державно-громадське управління професійною освітою, залучення до цього процесу соціальних

партнерів, суб'єктів господарювання та інших зацікавлених сторін;

- посилення орієнтації профтехосвіти на регіональні ринки праці;

- підвищення якості освітнього процесу відповідно до рівня сучасних вимог і міжнародної конкурентоспроможності;

- нормативні обсяги бюджетного фінансування державних ПТНЗ відповідно до їх потреб і можливостей;

- підвищення соціального статусу і престижності праці педагогічних працівників;

- активніше застосування інформаційно-комунікативних технологій;

- впровадження безперервної професійно-технічної освіти;

- інтеграцію професійно-технічної освіти у світовий освітній простір [7].

Система професійно-технічних навчальних закладів постійно модернізується, враховуючи перспективні потреби економіки, демографічну ситуацію, потреби ринку праці. Удосконалення мережі ПТНЗ здійснюється за рахунок їх укрупнення. З цією метою КМУ ухвалив розпорядження про затвердження методичних рекомендацій щодо формування регіональних планів створення освітніх округів від 05.09.2012 №675–р. Ці методичні рекомендації розроблені з метою забезпечення довгострокового планування розвитку регіону, формування системи навчальних закладів, необхідної для надання високоякісних освітніх послуг кожній дитині, з урахуванням ефективного використання наявних ресурсів та складання планів модернізації мережі професійно-технічних, загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі шкіл-інтернатів [8].

Висновки

Реформування системи професійно-технічної освіти є першочерговим завданням для органів державної влади, соціальних партнерів та інших суб'єктів освітнього процесу. До роботи потрібно залучати науковців, працівників навчальних закладів, представників органів місцевого самоврядування, роботодавців та активно використовувати міжнародний досвід. Зарубіжні країни вже давно зрозуміли, що без розвиненої ПТО неможливий ефективний економічний розвиток.

Прийняття Державної цільової програми розвитку професійно-технічної освіти на 2011–2015 роки має стати своєрідним фундаментом для комплексної державної політики реформування системи ПТО. Активне використання міжнародного досвіду у процесі прийняття стандартів, які стосуються нових професій, забезпечить вирішення багатьох проблем, що виникають на початкових етапах впровадження нових кваліфікацій та вимог до них.

Створення освітніх округів забезпечує певну децентралізацію та демократизацію форм управління системою професійно-технічної освіти.

Список використаної літератури

1. Табачник Д. Реформування системи освіти та її зв'язок з вимогами ринку праці / Д. Табачник [Електрон. ресурс]. – 17.10.2012 / Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/about-ministry/47/113/>
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 13.04.2011 №495 «Про затвердження Державної цільової програми розвитку професійно-технічної освіти на 2011–2015 роки». [Електрон. ресурс] / Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/495-2011-p>
3. Сайт Центрального бюро нормативів з праці в Російській Федерації. [Електрон. ресурс] / Режим доступу: http://cbnt.ru/analitics/professional_standarts/2012/6
4. Указ Президента України від 08.05.96 №322/96 «Про основні напрями реформування професійно-технічної освіти в Україні». [Електрон. ресурс] / Режим доступу: <http://uazakon.com/document/spart91/inx91329.htm>
5. Супрун В. [Інтерв'ю] / В'ячеслав Супрун // «Освіта України», 17.09.2012 [Електрон. ресурс] / Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/comments/263-v-yacheslav-suprun-proftehosvita-modernizuetsya.-intervyu-direktora-departa-mentu-profesiyno-tehnichnoyi-osviti-monmolodsportu-gazeti-osvita-ukrayini--38-vid-17.09.2012>
6. Табачник Д. [Інтерв'ю] / Дмитро Табачник // «Педпреса», 26.11.2012. [Електрон. ресурс] / Режим доступу: <http://pedpresa.com/blog/zayavy-v-elektronnij-formi-podavatymut-pry-vstupi-j-na-molodshoho-spetsialista.html>
7. Проект Концепції розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010–2020) Головного управління освіти і науки Дніпропетровської обласної державної адміністрації. [Електрон. ресурс] / Режим доступу: <http://osvita-dnepr.com/index.php/normativno-pravova-baza/41-profesijno-tehnichna-osvita/484-kontseptsiya-rozvitku-profesijnoyi-osviti-i-navchannya-v-ukraini-2010--2020r-proekt>
8. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.09.2012 №675-р «Про схвалення методичних рекомендацій щодо складення регіональних планів створення освітніх округів та модернізації мережі професійно-технічних, загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі шкіл-інтернатів». [Електрон. ресурс] / Режим доступу: <http://document.ua/pro-shvalennja-metodichnih-rekomendacii-shodo-skladennja-reg-doc112801.html>

УДК 330.101:316.422

О.О. РЕВЯКІН,
аспірант, Європейський університет

Економіко-організаційні аспекти мотивації персоналу в процесі детінізації підприємницької діяльності

У статті проведений аналіз теоретико-методологічних і практичних проблем створення та раціонального використання систем мотивації персоналу в процесі детінізації підприємницької діяльності, здійснено наукове осмислення проблем взаємозв'язку офіційної та тіньової економік, носіями яких виступають капітал і праця і відбувається через складові елементи структури тіньової економіки.

Ключові слова: мотивація персоналу, детінізація підприємницької діяльності, взаємозв'язок офіційної та тіньової економік, складові елементи структури тіньової економіки, інтереси соціальних груп, механізм корисливого розподілу.

В статье проведен анализ теоретико-методологических и практических проблем рационального использования систем мотивации персонала в процессе детенизации предпринимательской деятельности, осуществлено научное осмысление проблем взаимосвязи официальной и теневой экономик, носителями которых выступают капитал и труд.

Ключевые слова: мотивация персонала, детенизация предпринимательской деятельности, взаимосвязи официальной и теневой экономик, составляющие

структуры теневой экономики, интересы социальных групп, механизм корыстного распределения.

In the article is devoted to scientific research of the problems of correlation of the official and the shadow economics, the problems of creation and extension of the shadow economic activity, and also to possibilities of limitation of influence of the shadow sector on economic safety at a stage of total distribution.

Keywords: correlation of the official and the shadow economics, carriers of correlation, components of the structure of the shadow economy, interests of social groups, mechanism of mercenary allocation, corruption of imperious structures.

Постановка проблеми. Поширення тінізації економіки, глибина її вкоріненості в трансформаційних суспільствах зумовлює макро-, мезо- та мікроекономічні диспропорції та структурні деформації суспільно-економічного розвитку, що призводить до різкого зниження ефективності державної політики, визнання тіньової економіки однією із загроз національним інтересам країни і національній безпеці в економічній сфері. Це зумовлює об'єктивну необхідність роз-